§ 18

Картинки згодом додадуться

Як інтонація змінює зміст

Чайки держаться гурту Ті самі слова звучать по-різному, і слухач розуміє не лише їх, а й намір мовця.

Ті самі слова, інший зміст

1

«Мій брат, студент, у Львові»: чуємо, що брат зараз перебуває у Львові **пауза**

2

«Мій брат — студент у Львові»: чуємо, що він львівський студент **пауза й тире**

3

«Гарно ти зробив, нічого сказати!» звучить як похвала, а означає глузування **іронія**

4

«Виходжу в сад, він чорний і худий...» читаємо то з підвищенням, то з пониженням тону **мелодика**

Що саме змінює зміст, коли слова залишаються тими самими?

Слухайте не слова, а паузи, наголоси й тон.

Фонетика тримається на трьох опорах

Звуки

Голосні й приголосні, з яких складається кожне слово. Наприклад, у слові так три типові звуки [т], [а], [к].

Наголос

Виділення складу в слові. В українській мові він вільний і рухомий, весна́ — ве́сни.

Інтонація

Рух тону, що супроводжує ціле висловлювання, а не окреме слово.

П'ять елементів інтонації

Мелодика 1

Зміна частоти основного тону, його діапазонів, інтервалів, підвищень і понижень.

гр. melodikos
мелодійний, пісенний

Інтенсивність 2

Підвищення і посилення голосу на слові, яке хочемо виділити.

лат. intensio
напруження

Пауза 3

Перерва у звучанні, зупинка в потоці мовлення.

лат. pausa
припинення

Темп 4

Швидкість мовлення, кількість складів за секунду.

лат. tempus
час

Тембр 5

Емоційне забарвлення мовлення.

приклади
схвильоване, веселе, сумне, грайливе

Прочитайте речення Ліни Костенко вголос

1. «Виходжу в сад, він чорний і худий, йому вже ані яблучко не сниться». розповідне

2. «Ти куди ж розігналась? Чи бува не до самого моря?» питальне

3. «І не знецінюйте коштовне, не загубіться у юрбі». спонукальне

4. Підкресліть у кожному реченні слова, на які падає логічний наголос. наголос

ПІДКАЗКА

Логічний наголос тримається на слові, без якого речення втрачає сенс.

Питання і спонукання в голосі

Що порівнюємо	Питальне речення	Спонукальне речення
Мета	запитати, дізнатися	спонукати до дії, застерегти
Приклад зі вправи 127	Чи бува не до самого моря?	Не проміняйте неповторне на сто ерзаців у собі!
Рух тону в кінці	підвищення на слові, до якого ставимо питання	спадний, упевнений, без підвищення
Слова з логічним наголосом	куди, моря	не проміняйте, неповторне

> В обох випадках зміст тримається не лише на словах, а й на інтонації.

Пауза переносить акцент

Мій брат, студент, у Львові

дві паузи відокремлюють слово «студент»

чуємо, що брат на момент розмови у Львові

наголос на місці перебування

замінюємо коми тире

пауза

перерва у звучанні

змінюється зміст

Мій брат — студент у Львові

слова студент у Львові стають однією характеристикою

чуємо, що він львівський студент

наголос на роді занять

Швидкість і забарвлення голосу

Темп

Швидкість мовлення, кількість складів за секунду. Вагоме вимовляємо повільніше, неважливе швидше.

Тембр

Емоційне забарвлення мовлення: схвильоване, веселе, сумне, грайливе.

Єдність

Усі елементи інтонації взаємопов'язані і становлять єдність.

Коли інтонація заважає слухати

Порушення	Як буває	Як треба
Занадто швидкий темп	утруднює сприйняття	помірно, вагоме вимовляємо повільніше
Занадто тягуча мова	послаблює увагу	темп без тягучості
Безпричинно гучне мовлення	дратує слухача	гучність, виправдана ситуацією
Непомірно тиха мова	змушує напружуватися	голос, який чути без зусиль

> Порушення загальноприйнятої норми втомлює слухача і справляє на нього негативне враження.

Коли похвала означає глузування

«Гарно ти зробив, нічого сказати!» Іронією називають різновид комічного, у якому з метою прихованого глузування вживається слово з позитивним значенням.

Ознака	Пряме значення	Іронія
Слово вжите у своєму значенні	так	ні
Є приховане глузування	ні	так
Інтонація удавано серйозна або співчутлива	ні	так
На письмі можна поставити лапки	ні	так

> Іронія змінює зміст висловлювання на протилежний. Дуже ти мені потрібен.

Текст про землю читаємо й відновлюємо

1 Прочитайте текст уголос, правильно інтонуючи кожне речення. читання

2 Спишіть, вставляючи пропущені букви: наз..вають, зв..чайно, ж..ттєдайну, З..мля, Б..режімо, в..личезне, в..соких, схв..льовано, дер..во, пр..ростає, з..млі, в..ликого, поч..нається. правопис

3 Підкресліть слова, на які падає логічний наголос. наголос

4 Визначте тип мовлення тексту. тип мовлення

ПІДКАЗКА

Запитання й відповіді в тексті підкажуть, як його назвати.

Інтонація творить підтекст

Інтонація неадекватна змісту

удавано серйозний тон там, де насправді глузування

Переосмислене слово на початку

«Дуже ти мені потрібен»

Підтекст

слухач розуміє не буквальний зміст, а другий план

З'являється натяк 1

співрозмовник чує те, чого прямо не сказано

Зміст змінюється 2

висловлювання може означати протилежне

Речення М. Гоголя за метою

1 Запишіть речення в такій послідовності: розповідні, питальні, спонукальні. групи

2 Орієнтуйтеся на мету: розповідаємо, питаємо чи спонукаємо до дії. мета

3 Підкресліть слова, на які падає логічний наголос. наголос

4 Прочитайте кожну групу вголос з відповідною інтонацією. читання

ПІДКАЗКА

«Слухай мудреця, а висновки роби сам» нікого не описує, воно кличе до дії.

Що робить пауза

Як зміниться зміст фрази «Мій брат, студент, у Львові», якщо замінити коми тире?

А	Ітиметься про те, що брат зараз перебуває у Львові
Б	Ітиметься про те, що брат є львівським студентом
В	Зміст висловлювання не зміниться
Г	Речення стане спонукальним

Упізнайте явище

«Дуже ти мені потрібен!», сказане з удаваною шанобливістю, це приклад...

А	логічного наголосу
Б	іронії
В	паузи
Г	темпу мовлення

Що ми почули на уроці

інтонація

ритміко-мелодійний малюнок мовлення

Складники

мелодика, інтенсивність, пауза, темп, тембр

5

Робота

виділяє головне слово, творить настрій і підтекст

2

Наслідок

речення розрізняються за метою висловлювання

3

Доречна інтонація забезпечує ясність, точність і естетичну довершеність мовлення.

Попрацювати з голосом удома

- Виконайте вправу 129: поясніть, чи в прямому значенні вжиті слова «хороша», «невеличка», «біленька», і назвіть прийом.
- Із байок Леоніда Глібова випишіть 3 приклади іронії.
- Підготуйте виразне читання тексту вправи 128, позначте паузи й логічні наголоси.
- Прочитайте вголос будь-яке речення з уроку з різним тембром і запишіть, як змінюється враження.